

Adevaruri, minciuni și statistici (i)

Numeroase comunicate și declarații din zona guvernamentală din ultimul timp m-au dus cu gândul din ce în ce mai des la formulareaⁱⁱ de mai sus.

Este, cred, important de conștientizat ca statisticile pot fi foarte utile, dar pot și distorsiona destul de mult realitatea, mai ales dacă sunt prezentate fără a fi furnizate și elemente de context și dacă nu sunt analizate mai atent.

Baza unor calcule, modul de calcul, perioada de referință și cea cu care se compară, termenii folosiți, definiția legală a acestora (față de sensul intuitiv pentru un om obișnuit neavizat), amestecul de concepte, citarea trunchiata, modul de prezentare a rezultatului statistic etc pot, astfel, duce la percepții destul de diferite față de ce se întâmplă de fapt.

Pentru a ilustra mai bine ce vreau să spun, mă voi referi mai jos la 3 exemple recente (abordate simplificat pentru a surprinde esența, fără a lungi prea mult textul și nici să folosesc termeni artificial complicați).

1. Se spune că ar fi scăzut inflația în 2023

Probabil că mai toți românii au auzit afirmația de mai sus în ultimele luni. Este **adeverată doar într-un sens parțial**. Pentru a se înțelege partea care este în neregulă cu ea, este util de avut în vedere următoarele:

(a) Inflația arată, în esență, creșterea prețurilor de la un an la altul, raportat la un coș de consum (inclus în IPC – Indexul Prețurilor de Consum) considerat mai relevant pentru populație. Practic, este vorba de scumpiri ale unor bunuri sau servicii de folosință largă, scumpiri care reduc volumul a ceea ce poate o persoană să mai cumpere într-un an dacă salariul/venitul îi rămâne același cu cel din anul anterior.

(b) Ca o paranteză, inflația nu se întâmplă pur și simplu, cum sugerează numeroase declarații oficiale la noi, ca și cum ar fi vorba de vreo molimă apărută din senin. Este un fenomen care ține în mare parte de politici guvernamentale ce implică o suplimentare exagerată de bani (masa monetară). Pe durata raportării lirei sterline la aur, în Marea Britanie nu a fost deloc inflație timp de sute de ani.

Desigur, unele creșteri de prețuri nu se întâmplă din vina statului (cum e cazul energiei importate) și nu toată creșterea de masa monetară se regăsește în inflație (aceasta fiind calculată, după cum menționăm mai sus, pe baza unui coș specific de produse, pe când masa monetară totală (M3), include, de exemplu, și banii în depozite la termen).

De asemenea, în economii relativ deschise, cum sunt cele ale țărilor membre UE, volumul de bani disponibil efectiv nu este controlabil cu totul și tot timpul (și diferențele între cantitățile de bani disponibile imediat și cele care sunt blocate în instrumente cu diverse termene contează și ele în practică).

Nicio inflație mai mare nu ar putea avea, însă, loc dacă statul respectiv nu ar fi luat decizii care să o faciliteze conștient, inclusiv prin emiterea unor sume suplimentare mari de bani, deconectat de productivitate și de creșterea reală de bunuri și servicii.

(c) Revenind la problema afirmației de mai sus, rata inflației pentru 2023 este estimată la 10.7%ⁱⁱⁱ, ceea ce o face, într-adevăr, mai mică decât cea din 2022 când a fost de 13.8%^{iv}. Este un aspect pozitiv.

Este, însă, parțial înșelător de spus că a scăzut chiar inflația (și nu doar rata ei anuală), **pentru că nu este aceeași inflație.**

Astfel, inflația fiind calculată ca o evoluție față de anul anterior, o inflație de 10.7% în 2023 nu înseamnă deloc că a scăzut cea de 13.8% din 2022 la 10.7%, ci că la aceea din 2022 s-a adăugat una în 2023, doar că ceva mai mică.

În buna parte, asta înseamnă ca s-au tipărit/emis în continuare mulți bani fara acoperire în valoarea adăugată reală și ca s-a împrumutat mult.

De altfel, conform datelor BNR^v, cantitatea totală de masă monetară suplimentară în 2023 a fost mai mare decât cea suplimentară din 2022 (doar o parte fiind, însă, relevantă pentru calculul inflației), iar masă totală monetară (M3) a ajuns în 2023 în România la un nivel cu aproximativ 33% mai mare decât cel din 2020.

De asemenea, datoria externă a României a crescut cu aproximativ 50 de miliarde de dolari în ultimii 4 ani.

(d) Mai trebuie înțeles ca atunci când se vorbește de o inflație pentru anul 2023 de 10.7%, ea se raportează la punctul atins anul anterior **și în privința bazei de calcul a procentului**. Adică, este de 10.7% din 113.8% - deci este, de fapt, de aproximativ 12,18% dacă ne raportăm la același nivel de plecare – cel din 2021 - și nu la cel deja crescut în 2022 de inflația din acel an.

În concluzie la acest punct, în 2023 a scăzut rata inflației (ceea ce este bine), dar nu inflația ca atare, nefiind aceeași inflație. Costul coșului de consum a continuat să crească destul de mult (semnificativ peste nivelul mediu din zona Euro, de exemplu).

Aceasta s-a întâmplat, în principal, din cauza lipsei reformelor.

Cei câștigați sunt politicieni iresponsabili și, în diverse grade, cei care au supra-beneficiat de creșterea foarte mare a cheltuielilor statului din ultimii ani. Pagubiți sunt majoritatea românilor.

2. Treaba cu deficitul bugetar al României de 6.3%^{vi} în 2022 și de (cel puțin) 6% în 2023 ...din PIB

Și referirile la cifrele de mai sus au fost numeroase în spațiul public în ultimul timp.

Pentru 2022, cifra procentului deficitului bugetar al României de mai sus (de 6.3%..din PIB) este cea stabilită deja oficial.

Pentru 2023, cifra nu este încă finalizată, dar se estimează larg că deficitul a fost de cel puțin 6%...din PIB.

Trebuie înțeles, în primul rând, în privința acestor date, că o situație de deficit bugetar înseamnă că Guvernul cheltuiește mai mult decât încasează din taxe, impozite și alte venituri bugetare obișnuite.

Diferența de bani de cheltuit vine din împrumuturi (de exemplu, din îndatorare externă, obligațiuni de stat către proprii cetățeni etc).

De asemenea, este important de conștientizat că procentele sunt foarte mari în sine - locul 2 din 27 țări UE în fiecare din ultimii 2 ani^{vii}.

Dar dincolo de aceste aspecte, **modul de prezentare a statisticii de mai sus în spațiul public românesc este frecvent înșelător în cel puțin 3 privințe:**

(a) De multe ori, afirmația la televizor sau în presa nu merge până la capăt, omițându-se să se precizeze că procentul de deficit bugetar este calculat, de fapt, raportat la ...produsul intern brut (PIB).

Majoritatea românilor, chiar dacă ar fi atenți la formulare, nu ar avea, astfel, cum să-și dea seama că Guvernul a cheltuit în 2022 și 2023 cu peste 20% mai mult decât a avut venituri proprii, nu „doar” cu 6.3/6%.

Astfel, pentru că bugetul de stat din România reprezintă aproximativ 30% din PIB, un deficit bugetar egal cu 6.3/6% ...din PIB, este echivalentul unui deficit bugetar de **peste 20% din...buget**).

(b) Chiar și atunci când se mai precizează în declarații că este vorba de o cifră calculată, de fapt, că procentul din PIB, mintea noastră nu sesizează, de obicei, șmecheria pentru că se vorbește de deficit ...bugetar, foarte mulți români nefiind informați în școală, oricum, cu privire la ce înseamnă produsul intern brut (sau chiar acronimul PIB).

Suntem, astfel, tentați în mod destul de natural și logic, să legăm procentul de buget, nu de PIB (de vreme ce se vorbește de deficit ...bugetar, iar statul cheltuiește din buget nu din PIB).

Frumos ar fi să se prezinte sistematic procentul de deficit bugetar din...buget sau macar și unul și altul, nu o cifră foarte înșelătoare pentru marea majoritate a românilor.

(c) Relevanța deficitului bugetar este și ea mascată atunci când se compară cu alte țări.

Pentru că deficit bugetar înseamnă îndatorare și datoria trebuie plătită la un moment dat, cât ai de plata procentual contează. În plus, datoriile platindu-se din buget, nu din PIB, marja de manevră viitoare a bugetului contează și ea mult.

Or, una este să ai un deficit bugetar de 6.3% din ...PIB când marea majoritate a bugetului se duce pe salarii, față de o situație cu mult mai multă marjă. Relevanța este, de asemenea, diferită și în funcție de ponderea bugetului în PIB (mai mică decât media UE în cazul României).

Costul finanțării este și el mai mare pentru România față de numeroase alte state UE, ponderea în buget a dobânzilor de plată anual pentru datoriile acumulate fiind în plin proces de creștere etc.

Nu în ultimul rând, pentru că bugetul de stat se cam reflectă în mare parte în PIB, deficitul bugetar excesiv generează o creștere economică cam artificială în măsura respectivă, mai ales având în vedere că o mare parte a creșterii de cheltuieli s-a dus pe angajări și creșteri de salarii deconectate de productivitate. Voi detalia acest aspect ceva mai mult mai jos.

În concluzie la acest punct, referirea la procente din PIB când vorbim de deficit bugetar este înșelătoare. Deficitul bugetar în ultimii ani în România a fost iresponsabil de mare - de peste 20% (din bugetul anual). Cifra are o relevanță negativă și mai mare decât pare din cauza marjei reduse de cheltuieli non-structurale, ponderii mai mici a bugetului în PIB, și folosirii ineficiente a unor sume foarte mari.

3. România ar fi avut o creștere economică de 2,2%^{viii} în 2023

Este **tehnic adevărat, dar înșelător pentru ce deduce omul neavizat de aici.**

Astfel, când se vorbește de creșterea economiei, de fapt, se vorbește de creșterea produsului intern brut (PIB).

PIB-ul este, în prezent, principalul indicator de măsurare a unei economii naționale și este definit ca valoarea tuturor bunurilor și serviciilor produse în economie mai puțin valoarea acelor bunuri sau servicii folosite în crearea lor.

Deși produsul intern brut (PIB) se referă la ...produs – ducând cu gândul la producție – de fapt, PIB-ul poate fi calculat utilizând 3 metode - metoda producției, metoda cheltuielilor și metoda veniturilor - nu doar una.

Mai mult decât atât, ca și în alte țări UE, produsul intern brut e calculat de Institutul Național de Statistică prin metoda ... cheltuielilor.

În esență, formula este: $PIB = \text{consum (atât sector privat, cât și public etc)} + \text{investiții} + \text{exporturi} - \text{importuri}$.

Deci, creșterea economiei este, de fapt, creșterea PIB-ului și aceasta este, de fapt, creșterea cheltuielilor brute (fără variația de preț).

Deși creșterea cheltuielilor dintr-un an reflectă, de obicei, o creștere de bogăție la nivelul unei țări (și de produse și servicii disponibile), dacă aceasta este cu adevărat o creștere de bogăție proprie reală și sustenabilă sau e mai mult o aparență temporară depinde de mai multe aspecte.

Unul foarte important este tocmai deficitul bugetar de care am vorbit în exemplul anterior.

Pentru că PIB-ul este dat de cheltuiala/consum și aceasta include și cheltuiala statului pe bunuri finite și servicii (inclusiv cheltuielile cu personalul administrației publice)^{ix}, cu cât unele instituții publice își cresc aiurea cheltuielile respective – de exemplu, angajând și oameni care nu fac nimic sau platind 500 de euro pe o matura, cu atât crește PIB-ul.

Or, Guvernul nu doar ca s-a dovedit în ultimii ani „campion” la crescut cheltuielile statului, dar a facut-o într-un procent mare prin deficit bugetar și am vazut mai sus ca deficitul înseamna bani împrumutați.

Daca deficitul bugetar pe 2023 a fost de 6% ...din PIB, iar creșterea PIB-ului a fost de 2.2%, e mai aproape de adevar sa spui ca economia **reala** a scazut în 2023 decât sa spui ca a crescut.

Este adevarat ca și în 2022 deficitul bugetar a fost cam la fel de mare, dar, macar, creșterea a fost atunci dubla față de cea din 2023 (cele de mai sus aplicându-se și anului respectiv, dar într-o masura mai redusa).

În concluzie la acest punct, mai potrivit ar fi sa se spuna ca în 2023 a crescut consumul, nu economia reala româneasca („cumparându-se” creștere pe datorie și cu folosirea ineficienta a unor sume mari).

Raportat la toate cele 3 exemple de date/afirmații de mai sus, folosirea unor statistici cu potențial înșelator nu se întâmpla doar în România.

Multe concepte și formule sunt, în mare masura, chiar armonizate la nivel internațional.

Doar ca la noi e o supra-utilizare pe fondul slabei informari economice a populației, iar potențialul de distorsiune e mai mare din cauza numeroaselor politici publice greșite, lipsei transparenței pe datele de context și tupeului cu care unii politicieni proclama ca am evolua ca țara la superlativ.

Unele poziționari nici macar nu ar fi cu adevarat necesare ca atare. De exemplu, afișarea unei creșteri economice a devenit un fel de prioritate politica (nu doar la noi), dar nu e neaparat necesar sa crești în fiecare an ca sa o duci mai bine. Astfel, cineva care are un salariu de 15000 de euro pe an timp de 10 ani și cheltuie doar 10000 de euro pe an, va deveni mai bogat cu zeci de mii de euro fara sa „creasca” în vreun an.

Dar daca cheltui mai mult decât ai, poți sa crești și cu 10% pe an și nu devii mai bogat, ci mai sarac/vulnerabil. Cam la fel este și cu bugetul unui stat, mai ales pe termen ceva mai lung.

Pâna la modificarea abordarilor (nu se va întâmpla în an electoral), este, cred, de reținut ca statisticile, mai ales cele de la noi, trebuie analizate mai atent și în context.

De asemenea, trebuie înțeles ca atât echilibrarea politicilor publice din România legate de exemplele de mai sus, cât și echilibrarea modului de prezentare a realității, vor fi foarte importante pentru felul în care mulți români vor

percepe și se vor raporta la contractul social din țara în anii cu destule oportunități, dar și foarte complicați, care urmeaza.

i. În plus de sursele specifice citate, unele aspecte pot sa reflecte mențiuni și informații din cărți/analize ale lui Mervyn King, Milton Friedman, sau Thomas Piketty.

ii. Nu este sigur cine a folosit-o primul (fiind și mai multe variante, una – lies, damned lies and statistics - fiind atribuita lui Mark Twain care se pare ca o cita de la Benjamin Disraeli). Personal, cred ca am auzit prima data formularea respectiva la cursul de tehnici cantitative.

iii. <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/LTU/EURO/EU/ROU>

iv. 13.8% conform datelor Institutului Național de Statistica <https://insse.ro/cms/ro/content/ipc%E2%80%93serie-de-date-anuala>

v. <https://www.bnr.ro/Masa-monetara-M3-si-contrapartida-acesteia-5171.aspx>.

vi. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_finance_statistics#General_government_surplus.2Fdeficit

vii. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_finance_statistics#Government_revenue_and_expenditure

viii. https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/ROU?zoom=ROU&highlight=ROU

ix. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Conturile_na%C8%9Bionale_%C8%99i_PIB-ul#Cheltuielile_pentrucconsum

